

POROJEN HÄTÄRUOKINTA JA -HOITO

Kuva Sauli Laaksonen (SL)

MILLOIN ALOITTA HÄTÄRUOKINTA?

Paliskunnassa tulisi tehdä hätäruokintasuunnitelma vuosittain jo syksyllä, etenkin jos poroja ei oteta pääsääntöisesti talvi-ruokintaan tarhoihin. Suunnitelmaan tulisi miettiä hyvissä ajoin käytettävät rehut, niiden hankinta, levitystapa ja ruokinta-alueet. Suunnitelma mukaisiin toimiin on ryhdyttävä riittävän ajoissa porojen kuntoseurannan mukaan tai jos tiedetään jo syksyllä tulevan talven olosuhteiden muodostuvan porojen ravinnonsaannin kannalta hankaliksi (maan ja jäkälän jäätyminen). Pitkälle nälkiintyneiden porojen hätäruokinnan aloittaminen maastoon on hankalaa ja usein ns. hyvällä tarkoituksella on huonot seuraukset. Paras lisäruokinnan aloitusrehu jäkälä on kallista suurilla poromääriä ruokittaessa. Vaarana on myös se, että osa poroista syö liian paljon rehua kerrallaan. Heikkokuntoisten porojen pötsi ei pysty käsittelemään jaettua rehua suurilla rehuannoksia ja porot voivat kuolla syötyyn lisäruokaan. Tämän oppaan tarkoituksena on ohjeistaa, miten voidaan seurata porojen kuntoa käytännössä ja antaa ”työkaluja” lisäruokinnan toteuttamiseen maastoon tai tarhaolosuhteissa.

POROJEN HÄTÄRUOKINTA JA -HOITO

Tekstit Tuija Hukkanen, Sauli Laaksonen ja Veikko Maijala
Kannen kuva Veikko Maijala

POROJEN KUNTOLUOKITUS JA TERVEYDENTILAN MITTAREISTA

Sauli Laaksonen, Evira

MITEN ARVIOIDA POROJEN KUNTOA?

Kyky poron ja porokarjan terveydentilan havainnointiin ja muutosten aikaiseen havaitsemiseen on tärkeää menestyksellisessä porotaloudessa. Erityisen tärkeää se on valmistauduttaessa talvikauteen tai jos poroja joudutaan kokoamaan yhteen, esimerkiksi lisäruokinnan takia. Tällöin erilaiset taudinaiheuttajat voivat levitä helposti ja yksikin sairas poro voi vaarantaa koko tokan terveyden. Tämä esitys opastaa havainnoimaan poron terveydentilaa yksinkertaisten ulkoisten merkkien perusteella. Useat muut terveyden ilmaisijat, kuten esimerkiksi vasatuotto sekä syntymä- ja teuraspainot antavat tietoa vasta jälkikäteen, jolloin tilanteeseen ei enää voida vaikuttaa.

Poron hyvinvoinnin ja terveyden ylläpidon edellytykset voidaan pelkistää seuraaviin viiteen vaatimukseen:

1. Oltava riittävästi oikeanlaista ravintoa sekä riittävästi juomavettä
2. Vapaudu taudinaiheuttajista ja loisista, sekä nopea vamman, sairauden tai infektion hoito
3. Välttyminen tarpeettomalta epämukavuudelta, tuskalta tai kivulta
4. Oltava riittävän mukavuuden takaavan suoja haitallisilta ympäristötekijöiltä
5. Oltava mahdollisuus luontaisten käyttäytymismallien toteuttamiseen

Mikäli jossakin näistä esiintyy puutteita, voi se näkyä poron terveydentilassa.

Hyväkuntoinen poro on elintoiminnoiltaan normaali, se on vapaa taudinaiheuttajista ja loisista, sillä on vuodenaikaan suhteutettuna kohtalaiset tai runsaat rasvavarastot, täyteläinen lihaksisto, sen karvapeite on eloisa, sarvet symmetriset ja hyvin kehittyneet ja se on luonteeltaan vireä ja ympäristöään seuraava, luontaisia käytösmallejaan toteuttava puolikesy hirtieläin.

Olemus

Poron antama yleisvaikutelma kertoo harjaantuneelle silmälle paljon poron kunnosta. Terve poro on ryhdikäs, kiiltävä- ja eloisakarvainen, valppaasti ympäris-

töään seuraava eläin, jonka rakenne ja ominaistyyppi ilmaisevat sopeutumista vaativiin luonnonoloihin, voimaa, nopeutta sekä tervettä varovaisuutta suhtautumisessa uusiin ilmiöihin (Kuva 1/SL).

Käyttäytyminen

Poro toteuttaa luontaisia käyttäytymismallejaan. Syöminen, juominen, märehtiminen, makaaminen, sosiaalinen käyttäytyminen esim. ylempiarvoisen väistäminen ja jälkeläisistä huolehtiminen sekä uteliaisuus kuuluvat niihin. Poikkeavat käyttäytymismallit, esim. aggressiivisuus tai vetäytyminen ovat merkkejä liian suuresta eläintiheydestä tai liian vähäisestä määrästä ruokintapaikkoja.

Korvat osoittavat sivulle valppaasti ja ovat hyvin liikkuvat. Korvien asennon oleminen luimussa niskanmyötäisesti tai jopa roikkuminen alaspäin on merkki poron heikentyneestä terveydentilasta.

Silmät

Sarveiskalvot ovat kirkkaat, sidekalvot puhtaan vaalean punaiset. Sameudet sarveiskalvoissa, muutokset sidekalvon värissä, erilaiset vuodot ja eritteet, muutokset silmän tilassa suhteessa kalloon sekä silmän epänormaali liikkeet ilmentävät yleis- tai paikallisiin infektiota (kuva 2, seuraavalla sivulla/SL).

Limakalvot ovat porolla tasaisen punertavat. Parhaiten ne ovat näkyvissä suussa. Värimuutokset, eritteet, rakkulat, syöpymät jne. kertovat poron erilaisista infektioista ja yleistilan muutoksista (kuva 3/SL).

Suu ja hampaat

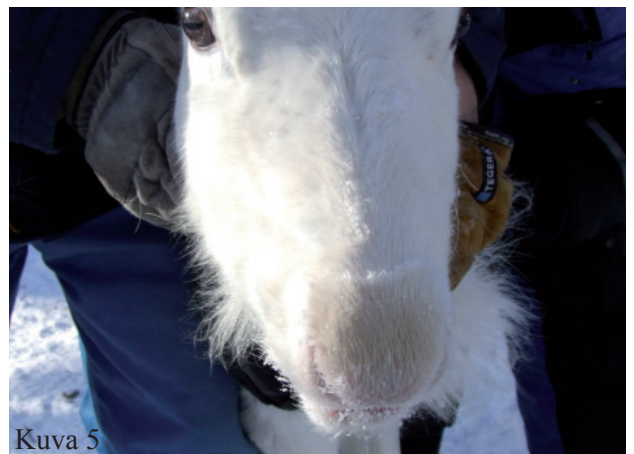
Rehun kertyminen suuhun ja poskiin (kuva 4/SL) ja turvotukset suun sekä alaleuan seudulla (kuva 5/SL), ”jakauksen” ilmestyminen poskiin (kuva 6/SL) ja kuolaaminen ja raajojen sekä vatsan kastuminen (kuva 7/SL) ovat merkkejä sairauksista, joihin on puututtava nopeasti. Hampaiden kuluminen tai viivästynyt vaihtuminen kertoo puutteellisesta tai epäsozivasta, hampaita kuluttavasta ravinnosta.

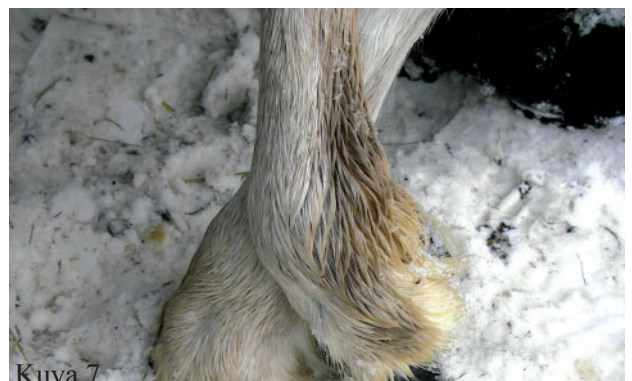
Kuva 4

Sarvet

Porolla sarvet ja niiden koko sekä symmetria ovat tärkeitä lajin sisäisessä käyttäytymisessä, ja ne kehittyvät sekä uroksille että naaraille. Mitä suuremmat sarvet porolla on, sitä korkeampi status ja sitä paremmat eloonjäämis- ja lisääntymismahdollisuudet sillä on. Sarvien kasvu on erittäin nopeaa. Juuri tämä vai

Kuva 5

Kuva 7

he on herkkä ympäristötekijöille, jotka heikentävät poron yleistä terveyttä. Tällaisia tekijöitä voivat olla esim. puutteellinen ravitsemus, sairaudet tai loiset.

Tiineet vaatimet pudottavat sarvensa vasta jonkin aikaa vasausten syntymän jälkeen, kun taas runovaatimet pudottavat jo keväällä. Sarvien tulee olla paksut, hyvin kehittyneet ja symmetriset ja sarvikierron tulee olla normaali.

Sarvien koko ja paksuus ovat merkkejä poron hyvinvoinnin historiasta ja esimerkiksi yksi kriteeri elovasausta valittaessa (kuva 8/SL).

Turkki eli karvapeite ja nahka

Karvapeite on poron kunnan mittari, jolla poronostaja voi helposti arvioida yksittäisen poron kuntoa ja hyvinvointia. Hyväkuntoisen poron turkki koostuu alus- ja peitinkarvoista, se on talveen valmistautuessa kasvanut lähes täyteen mittaansa.

Suurten ja hyväkuntoisten porojen karva uusiutuu ensimmäisenä.

Vasan karvapeite alkaa uusiutua jo kuukauden iässä kesäkuun lopulla ns. purkakarvaksi ja loppusyksyllä se vastaa jo aikuisen turkkia. Jos karvan vaihto, etenkin vasailla, viivästyy tai on puutteellinen, esim. sairauden, loisten tai puutteellisen ravinnon vuoksi näkyy se syksyllä turkissa laadun heikkenemisenä, ohuempana ja takkuisena karvana. (Kuva 9/SL)

Pienen tai nälkiintyneen vasan ja myös aikuisen poron nahka on käsinkin tunnustellen ohuempaa ja rasvakudoksen puuttuessa tyypillisen paperimaista.

Lisäksi sen, kuinka terhakasti poro ravistelee turkkiin, esim. kertyvästä lumesta, tiedetään kertovan poron terveydentilasta. Sairas tai heikkokuntoinen poro ei ravistelee kunnolla, jolloin sen niskaan ja hartioille kertyy tyypillisesti paakkuuntunutta lunta (kuva 10/SL).

Karvattomat alueet tai karvan katkeaminen on usein merkki poroa vaivaavista ulkoloisista (kuva 11/SL).

Papanat

Poron papanoiden eli ulosteen väri ja koostumus ilmaisee poron ruoansulatuksen toimintaa ja ravinnon laatua. Muutoksia ilmenee etenkin ruokinnan vaihdosten yhteydessä ja siirryttäessä lisäruokintaan. Muutokset ulosteen laadussa, esim. ripuli, voivat ilmaista myös tarttuvien tautien tai loisten esiintymistä. (Kuva 12, seuraavalla sivulla/SL)

Kuva 8

Kuva 9

Kuva 10

Kuva 11

Kuva 12

Kuntoluokitus

Kuntoluokitus on yksinkertainen ja luotettava tapa arvioida poron kuntoa ja hyvinvointia. Se on yleisin tapa eläimen kunnan arvioimiseen kotieläintuotannossa. Kuntoluokituksessa mitataan käsin tunnustelemalla eläimen ihonalaisen rasvakudoksen ja lihasmassan paksuutta. Arviointia voidaan käyttää yksilön tai koko porotokan kunnan arvioimiseen.

Tunnustelutarkoitukseen soveltuu hyvin selkä (ulkofileen alue) sekä lantion alue. Yleisesti, mitä paremmat rasvavarastot ja runsaampi lihasmassa, sen parempi on poron selviytymismahdollisuus. Poron kuntoluokitus on neliasteinen (1-4).

Arviointikohdat (kuva 13):

Lanne:

A = okahaarakkeet

B = oka- ja poikkihaarakkeiden väli, ”ulkofile”

C = poikkihaarakkeet

D = poikkihaarakkeiden muodostama reuna

Lantio:

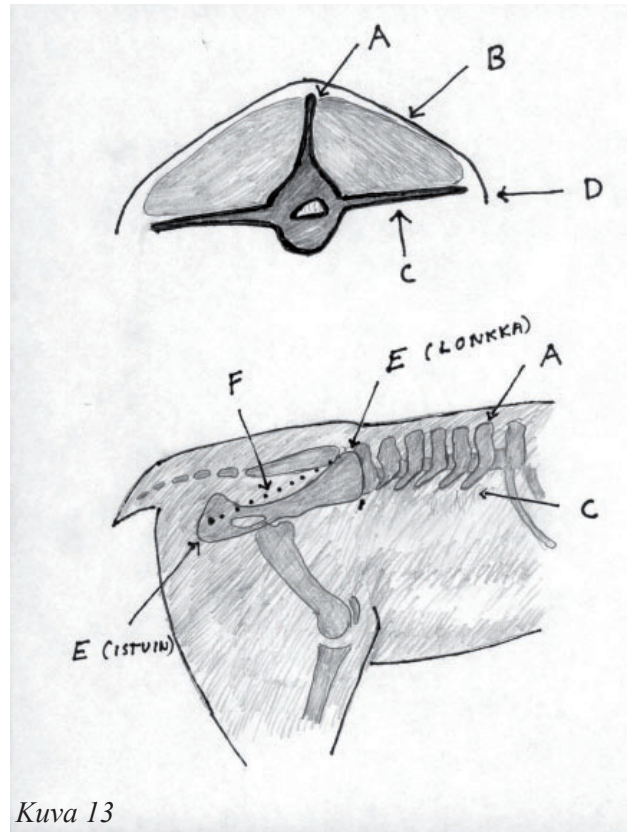
E = lonkka- ja istuinkyhmyt

F = lonkka- ja istuinkyhmyjen väli

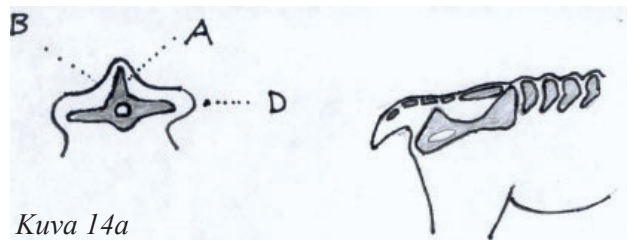
Kuntoluokka 1. Erittäin laiha ja kuihtunut poro, nääntynyt (kuvat 14a, 14b/SL)

- Okahaarakkeet selvästi esillä, nikamien välit selvästi tuntuvat

- Oka- ja poikkihaarakkeiden väli kuopalla, lihas kuihtunut, iho tuntuu olevan luiden päällä

Kuva 13

Kuva 14a

Kuva 14b

- Poikkihaarakkeiden reuna terävä

- Lonkkakyhmyt selvästi esillä, lonkkakyhmyjen ja okahaarakkeiden välissä syvä kuoppa

Kuva 15a

Kuntoluokka 2. Laiha poro (kuvat 15a ja 15b/SL)

- Okahaarakkeet ja nikamien välit vielä tuntuvat
- Oka- ja poikkihaarakkeen välillä selvä kuoppa (lihasta korkeintaan 2/3 alueella, poikkihaarakkeen lihas normaalia pienempi)
- Poikkihaarakkeen muodostama reuna selvä
- Lonkkakyhmyjen ja okahaarakkeiden väli selvästi kuopalla

Kuva 15b

Kuntoluokka 3. Normaalikuntoinen poro (kuva 16a ja kuva 16b/SL)

- Okahaarakkeet eivät tunnu, tai tuntuvat vain vähän, koska päällä rasva- ja lihaskudosta
- Oka- ja poikkihaarakkeiden väli tasainen tai vain lievästi kuopalla
- Poikkihaarakkeiden muodostama reuna vain vähäinen kieleke
- Lonkkakyhmyjen ja okahaarakkeiden väli tasainen

Kuva 16a

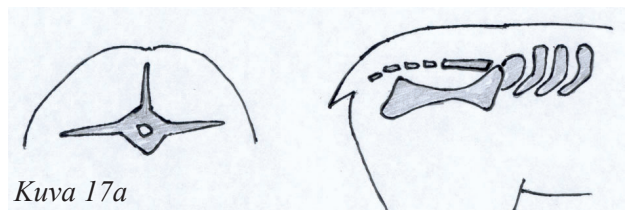

Kuva 16b

Kuntoluokka 4. Poro ”yli”- kunnossa (kuvat 17a ja 17b/SL)

- Okahaarakkeet vaikea tunkea rasvakudoksen alta, selkälinja tasainen
- Oka- ja poikkihaarakkeiden väli kupera, selkärangan kohdalla uurre, jonka molemmin puolin lihakset muodostavat vallin
- Poikkihaarakkeet muodostavat sileän reunan
- Lonkkakyhmyjen ja okahaarakkeiden väli pyöristynyt

Toimenpideraja on kuntoluokka 2, jolloin on syytä ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin. Myöskään ylikuorintaa ilmentävä kuntoluokka 4 ei ole poron terveyttä eikä taloudellisuutta edistävä.

Kuva 17a

Kuva 17b

Ulkoisia oireita porokarjassa jotka edellyttävät aina laajempia eläinlääkärin tutkimuksia

- Poikkeava kuolleisuus karjassa
- Runsaasti keskenmenoja
- Koko karjan kuntoluokka 2 tai sen alle
- Useiden porojen ontuminen tai nivelturvotukset
- Suu ja sierain vuodot tai päänalueen turvotus usealla porolla
- Huomattavat iho- tai karvapeitemuutokset

PORON TALVISEN LISÄRUOKINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Veikko Maijala, RAMK

PORON TALVISEN RUOKINNAN SUUNNITTELU

Ruokinnan tavoite

Ruokinnan tavoitteena on mm. korvata sen ravinnon määrä, mitä poro ei saa luonnosta tarpeensa tyydyttämiseen. Lisäksi ruokinnalla varmistetaan porojen kohtalainen kunto, vältetään porojen kuolemilta ja varmistetaan vasatuotto.

Suunnittelua ennakolta

Ruokinnan suunnittelu aloitetaan jo kesällä ennen rehunkorjuuta. Kesällä korjataan riittävästi rehua, esimerkiksi heinää, säilörehua, kortetta ja lehdeksiä. Ellei itse pysty tuottamaan edullisesti rehua poroille, on varauduttava ostamaan sitä. Rehun osto kannattaa suorittaa hyvissä ajoin ennen ruokinnan aloittamista, sillä talvella ostettavan rehun hinta voi olla huomattavasti korkeampi ja laatu heikompaa kuin syksyllä. Rehua on varattava riittävästi ruokintaa varten. Tulee välttää tilannetta, jossa ruokintakauden aikana rehu loppuu kesken. Tällainen tilanne aiheuttaa suurella varmuudella menetyksiä.

Porojen talvista hoitotapaa suunniteltaessa tulee miettiä muun muassa sitä, millä rehulla poroja ruokitaan, mihin ruokitaan, mitä koneita käytetään, paljonko käytetään työaikaa ja onko yhteistyötä mahdollista lisätä. Ruokinnassa käytettävän rehun valinnassa tulee eläinten hyvinvoinnin lisäksi huomioida rehun maistavuus ja laatu, hinta energiayksikköä (rehuyksikkö, ry) kohden ja kuljetettavuus. Rehun kuljetettavuus korostuu erityisesti maastoruokinnassa, sillä saman energiamäärän kuljettaminen maastoon tietyllä rehulla voi tuoda kustannuksia huomattavasti enemmän kuin toisella rehulla. Lisäksi porolla on taipumuksena valita syötävä rehu tarkasti, jolloin viedystä rehusta voi jäädä jopa kolmannes syömättä. Tämä rehuhävikki lisää turhaan kustannuksia.

Vain laadukasta rehua

Poroille tulee antaa vain hyvää rehua. Rehun tulee olla ravintoarvoltaan ja rakenteeltaan sopivaa porol-

*Laadukas rehu on porojen ruokinnan peruslähtökoh-
ta. Kuva Veikko Maijala.*

le. Rehun tulee olla myös hygieeniseltä laadultaan hyvää ja maistavaa. Poromies voi itse tuottamistaan rehuista aika vaivattomasti nähdä rehun ruokinnallisen laadun. Teollisesti tuotetuissa rehuissa on mukana tuoteseloste rehun koostumuksesta. Poromies tietää näin mitä ostaa. Poromiehet ostavat runsaasti myös heinää ja säilörehua pyöröpaaleissa. Näitä rehuja ostettaessa tulee poromiehen olla erityisen tarkka, jotta saa poroille soveltuvaa rehua. Suurempia rehumääriä ostettaessa poromiehen kannattaa ehdottomasti pyytää etukäteen todistus rehun laadusta. On sattunut liian usein, että ostettu säilörehu ei olekaan kelvannut poroille. Rehu on ollut joko liian karkeaa tai homeista. Jotkut porot voivat syödä homeistakin rehua, vaarana on kuitenkin poron sairastuminen.

MAASTO-/PAIMENNUSRUOKINNAN TOTEUTUS

Poroille annettavia rehuja

Porolle kelpaa vain hienorakenteinen ja korsiantumaaton heinä. Porolla heinän sulavuus yleensä on huono. Parhaiten porolle soveltuu nuorena tehty heinä. Tällainen heinä sisältää myös runsaasti kivennäis- ja hivenaineita sekä vitamiineja. Karkeasta heinästä tehty jauho, kun siihen on lisätty energia-arvoa nostavia

Korte maistuu poroille hyvin, mutta on hankalasti korjattavaa. Kuva Inga-Briitta Magga.

Lumella liukuvan pulkan avulla suurten rehumäärien siirtäminen ruokinta-alueelle on mahdollista. Kuva Veikko Maijala.

Pyörillä kulkeva rehunjakovaunu on käytössä sulan maan aikaan. Kuva Veikko Maijala.

rehuja, soveltuu myös porolle. Rakeistettu heinä kelpaa hyvin porolle. Sillä on kuitenkin pitkä totutuskausi (3-4 viikkoa) ja se sisältää vähän D-vitamiinia.

Lehtevä ja korsiintumaton Säilörehu soveltuu hyvin poron rehuksi. Korkean vesipitoisuuden (80 – 65%) takia sitä on työlästä kuljettaa ja levittää maastoruokinnassa. Säilörehun jäätyminen voi aiheuttaa myös ongelmia. Säilörehun korkeaan valkuaispitoisuuteen tulee kiinnittää huomiota annettaessa sitä kovien pakkasten aikana, sillä valkuainen lisää poron veden tarvetta. Sulattamalla ylimäärin lunta poro menettää energiaa ja pötsin toiminta voi myös häiriintyä.

Porolle lehdekset maittavat hyvin. Lehdeksiä annetaan porolle lähinnä ”terveysrehuna” ennaltaehkäisemään ruuansulatushäiriöitä. Leheksien kivennäis- ja hivenaineiden sekä vitamiinien pitoisuudet ovat suhteellisen hyviä.

Korte on porolle maittavaa. Useimmiten korte on täydentämässä rehukokonaisuutta. Kortteet sisältävät runsaasti kivennäis- ja hivenaineita ja niiden raakavalkuaispitoisuudet ovat korkeat.

Jäkälää annetaan totutettaessa poroja uusiin rehuihin. Jäkälässä on helposti sulavia hiilihydraatteja. Jäkälä sulaa osittain poron omien ruuansulatusnesteiden vaikutuksesta juoksumahassa ja suolistossa. Jäkälä sisältää vähän valkuaista ja kivennäis- ja hivenaineita. Jäkälää toimii myös ”terveysrehuna”. Loppo on poroille vähintään yhtä hyvää kuin jäkälä.

Täysrehuja voidaan antaa porolle myös ainoana rehuna. Suositeltavaa on kuitenkin antaa lisäksi joko heinää tai säilörehua. Täysrehut suunnitellaan niin, että ne sisältävät oikeassa suhteessa eri ravintoaineita, kuten valkuaista, hiilihydraatteja, vitamiineja ja kivennäis- ja hivenaineita. Nälkiintyneiden porojen ruokintaan on kehitetty erityisiä täysrehuja.

Väkirehut ovat energiapitoisia rehuja, joita annetaan väkevöittämään korsirehuvaltaista ruokintaa. Väki-rehuja annetaan vain muiden rehujen yhteydessä, ei ruokinnan ainoana rehuna.

Teolliset kivennäisseokset sisältävät poron tarvitsemat kivennäis- ja hivenaineet sekä vitamiinit. Kivennäisseokset (mm. nuolukivet) ovat varmistamassa kivennäisten ja vitamiinien saantia.

Ravinnon tarpeen ja saannin arviointi

Tulevassa maastoruokinnassa arvioidaan porojen lukumäärä ja niiden rehuntarve. Lisärehutarpeen arviointi on tosin vaikeaa, koska ei tiedetä varmuudella porojen laitumelta saaman ravinnon määrää. Lähtökohtana voidaan kuitenkin pitää sitä, että lisärehun tarve kasvaa talven edistyessä. Lisärehun tarvetta nostaa lähinnä lumen paksuuntuminen ja kovettuminen. Tällaisessa tilanteessa poro saa yhä vähemmän rehua kaivamalla ja rehun kaivamiseen kuluu yhä enemmän energiaa. Lisärehun tarve kasvaa pakkasilla, ja tarve on myös suurempi huonolla ja kuluneella laitumella. Laitumen jäätyminen tai homehtuminen tulee myös huomioida lisärehuntarvetta suunniteltaessa.

Ruokinnan hyvä organisointi

Lisärehun vienti maastoon tulisi olla organisoitua. Paliskunnan sisäiset ”pelisäännöt” helpottavat lisäruokinnan toteuttamista. Ilman ”pelisääntöjä” lisäruokinta maastoon voi jopa tuottaa enemmän haittaa kuin hyötyä. Esimerkiksi lisäruokinnan keskeytyminen voi aiheuttaa porojen menehtymisiä. Porojen lisäruokinta voidaan toteuttaa hyvin ”kairoittain” tai tokkakunnittain. Yhteistyössä muiden poronhoitajien kanssa lisäruokinnan kannattavuus paranee.

Ruokinnan aloittaminen

Lisäruokinnan/paimennuksen aloittamista ei pidä viivyttää. Ruokinta aloitetaan ennen kuin poro on menettänyt siinä määrin kudoksiaan, että ruoansulatuskanavan kunto ja toiminta ovat heikentyneet. Hyväkuntoinen ruoansulatuselimistö sopeutuu nopeasti (1-2 viikossa) lisäruokinnassa käytettävään rehuun. Lisäruokinta kannattaakin aloittaa tilanteesta riippuen jo tammi-helmikuun aikana. Myöhemmin aloitettuna poron sopeutuminen lisäruokintaan on hitaampaa ja epävarmempaa ja ruoansulatushäiriöt yleistyvät. Jos lisäruokinta aloitetaan myöhemmin, niin silloin aluksi annettavan rehun tulisi olla hyvin sulavaa ja lähellä poron luontaista ravintoa, kuten jäkälää ja loppoa. Varsinaisen lisärehun määrää lisätään vähitellen.

Ruokinta-alue

Ruokinta-alueeksi valitaan riittävän suuri yhtenäinen alue, joka luonnostaan on poron talvilaidunalue.

Nuolukivi varmistaa kivennäisaineiden ja vitamiinien riittävän saannin. Kuva Veikko Maijala.

Ruokintapaikaksi valitaan alue porojen luontaisilta talvilaidunalueilta. Kuva Veikko Maijala.

Paimennuksen jälkeen laitumen elpyminen samaan kuntoon kuin ennen paimennusta kestää, laitumen lähtökunnosta ja lisärehun määrästä riippuen, keskimäärin 4-6 vuotta. Porojen lisäruokintaa suunniteltaessa on näin ollen otettava huomioon se, että poroja on paimennettava neljän vuoden aikana vähintään neljällä eri alueella.

Heinää levitetään tuppoina riittävän laajalle alueelle. Kuva Veikko Maijala.

Rehut levitetään aina puhtaalle lumelle juvakeelle. Kuva Veikko Maijala.

Paras lisäruokinnan totutusrehu on jäkälä. Kuva Veikko Maijala.

Lisärehun antaminen ja porojen tarkkailu

Hyväksi todettu tapa on kutsua ensin esim. huudolla porot ruokintapaikalle. Vasta sitten aloitetaan rehujen jakaminen, kun lähes kaikki paimennuksessa olevat porot ovat paikalla. Näin voidaan varmistaa rehun tasapuolinen saatavuus kaikille poroille. Tämä on erityisen tärkeää silloin, kun porot saavat vain osan energiastaan lisärehun muodossa, eli lisärehua ei ole jatkuvasti saatavilla. Tällaisessa ruokintatavassa poromiehillä on hyvä seurata läheltä porojen kuntoa ja tarvittaessa ottaa esim. heikkokuntoinen poro kiinni.

Maastoruokinnassa yksi tapa on ruokkia poroja ”juvakeelle”, eli levittää rehua useita kilometrejä pitkälle moottorikelkan polanteelle sellaisille alueille, missä porot kaivavat. Tällaisen ruokinnan vaarana on, että porot vähentävät kaivamista ja nousevat juvakeelle ja kävelevät edestakaisin etsien ”parasta ruokintapaikkaa”. Päivässä porolle voi kertyä kymmeniä kilometrejä turhaa kävelyä. Kävelyn käytetty energia olisi hyödyllisempää poron kaivussa ja elintoimintojen ylläpidossa.

POROJEN RUOKINTA AITAAN

Porojen totuttaminen annettaviin rehuihin

Maastosta tarhaan tuodut porot totutetaan vähitellen tarharuokinnassa käytettäviin rehuihin. Jos tarharuokinnassa käytetään runsaasti sellaista rehua, joka on lähellä poron luontaista ravintoa, kuten jäkälää, luppoa, kortetta, lehdeksiä, on totutusaika lyhempi kuin sellaisen rehun, mitä se ei saa luonnosta, esimerkiksi teolliset täysrehut, heinä ja säilörehu.

Aikaisempina talvina tarharuokinnassa olleille poroille tarjottava rehu kelpaa yleensä välittömästi. Mutta kuitenkin on muistettava joka vuosi erikseen totuttaa porot ruokintaan eli pötsin pieneliöstö hajottamaan kyseisiä rehuja. Aina kun porolle annetaan sellaista rehua, mitä se ei ennen ole saanut, on totutettava poro syömään sitä, silloinkin kun esimerkiksi heinän syötöstä siirrytään säilörehulle. Porot, jotka eivät ole olleet aikaisempina vuosina tarharuokinnassa, oppivat nopeammin syömään rehua, jos niiden joukossa on jo kyseistä rehua syömään tottuneita poroja. Vasa oppii nopeasti emänsä seurassa syömään tarhassa annettavia rehuja. Jos vaatimet ja vasat ovat samassa aitauksessa voivat alempiarvoisten vaatimien vasat joutua vainon kohteeksi. Arvoastei-

kossa korkealla olevien vaatimien vasat saavat olla rauhassa emiensä seurassa.

Rehujen jako tarhassa

Korsirehut levitetään useimmiten lumen päälle pie-
niin ”tuppoihin” tai ripustetaan pensasiin ja ok-
siin. Rehuhäkkien käyttö ei ole kovin yleistä. Hei-
nähäkki toimii parhaiten pienessä aidassa, jossa ei
ole riittävästi tilaa laittaa heinää puhtaalle lumelle.
Korsirehuja, varsinkaan heinää ja kortetta, ei levite-
tä maahan isoina kasoina, koska tällaisen kasan val-
taa itselleen hierarkiassa korkealla oleva valtaporo.
Syönnin loputtua kyseinen poro pistää makuulle re-
hukasan päälle ja aloittaa märehtimisen. Poron ma-
kuualustana rehusta jää käyttämättä huomattava osa,
sillä makuualustana ollut heinä ei maita.

Maittavien ja/tai määrältään vähäisten rehujen jako
aitauksessa on suoritettava nopeasti, jotta kaikki po-
rot saisivat osansa rehusta. Nopeasti jaettavia rehuja
ovat jäkälä, teolliset täysrehut, melassileike ja viljat.
Rehuja hitaasti jaettaessa rohkeimmat porot syövät
rehujakajan perässä kaiken rehun, jolloin osa porois-
ta jää rehutta. Rehut on mahdollista jakaa aitaukseen
myös jo etukäteen ja päästää porot toisesta aitaukses-
ta syömään rehuja sitten yhtä aikaa.

Ruokinnan nopeuteen ei tarvitse kiinnittää huomiota,
jos rehuja on jatkuvasti vapaasti saatavilla. On kui-
tenkin sellaisia rehuja, joita ei pitäisi antaa niin pal-
jon, että joku poro pääsee yksin ahmimaan kaiken.

Lumen/veden tarve

Talvella luonnonlaitumella poro tarvitsee vettä jäkä-
läpohjaisella ravinnolla vain 2-2,5 kg/vrk. Tällaises-
sa tapauksessa poro saa lähes kaiken tarvitsemansa
veden syötävien ravintokasvien mukana. Tarharuo-
kinnassa, jos rehu on valkuaispitoista, veden tarve
voi nousta jopa viiteen kiloon vuorokaudessa. Poron
saadessa rehua kuivana (mm. heinä ja täysrehut) tar-
vitsee poro vuorokaudessa lunta yhden neliömetrin
alalta viiden cm paksuisesti. ”Märissä” rehuissa, ku-
ten säilörehu, lumesta sulatettavan lisävedentarve on
1-2,5 kg/vrk riippuen rehun kosteudesta.

Ruokintahäiriöiden ennaltaehkäisy

Poro on erittäin herkkä sairastumaan vakavasti huo-
nolaatuisesta rehusta, eikä hyvälaatuisen ja porolle

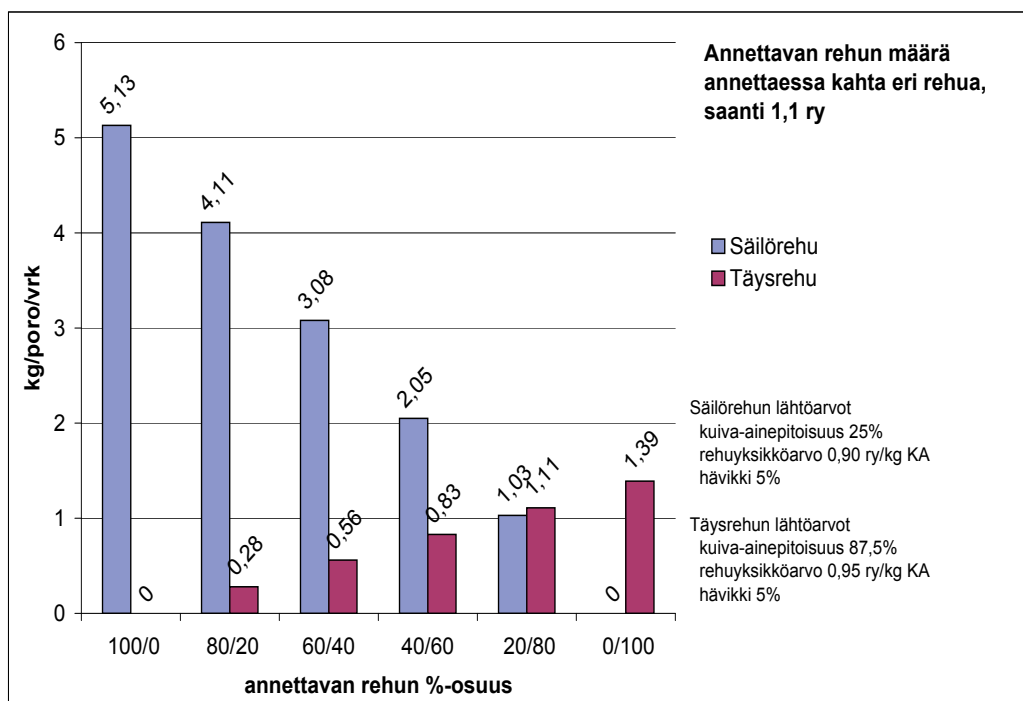
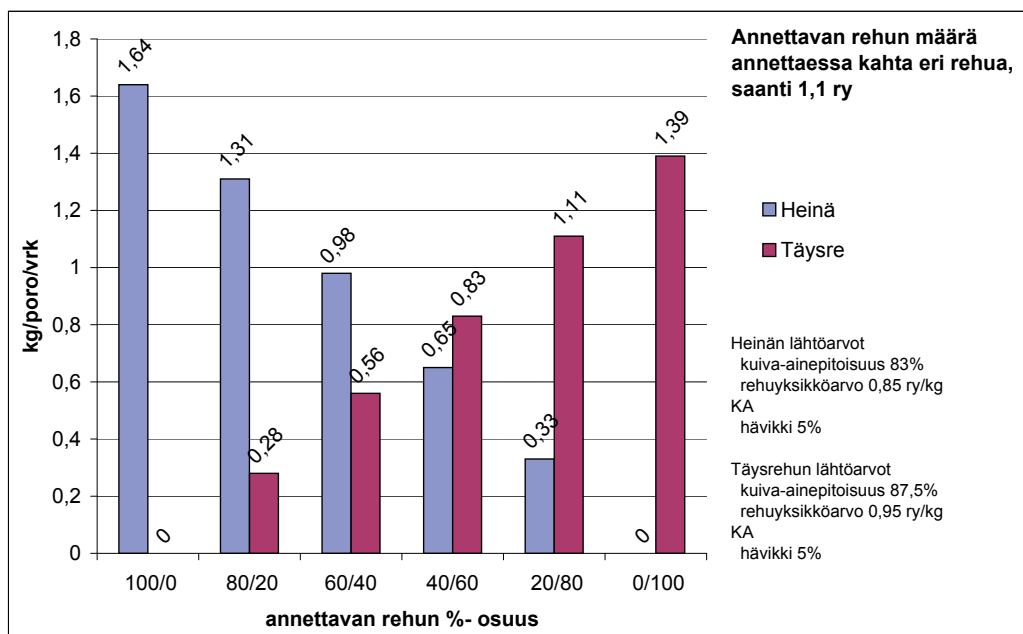
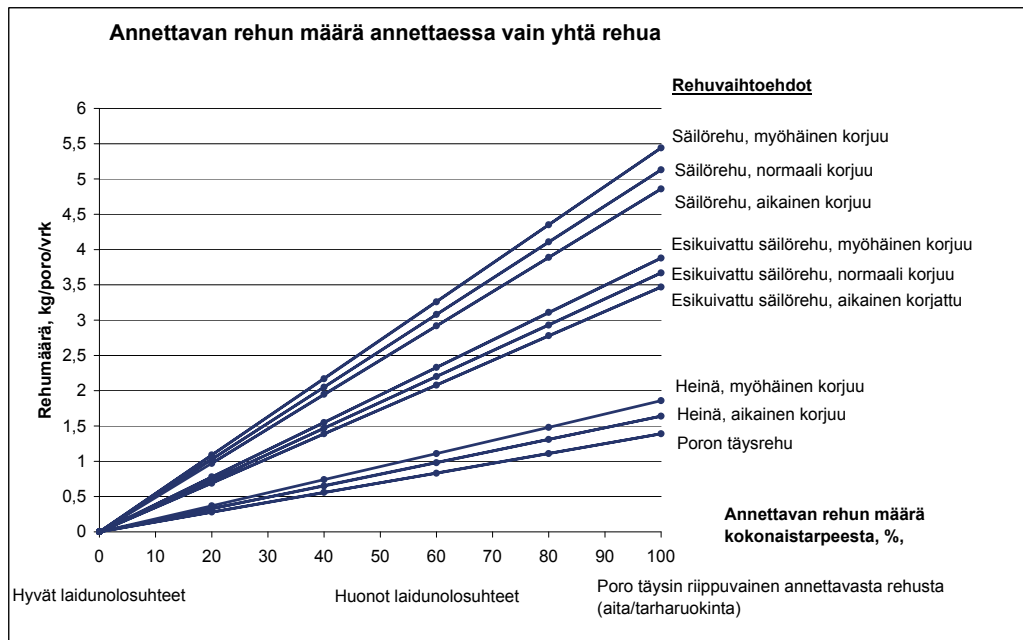
sopivan rehun merkitystä porolle voi korostaa lii-
kaa. Homeinen ja pilaantunut rehu tai likaantunut
juomavesi/lumi aiheuttavat helposti porolle ripulin.
Huonolaatuisessa säilörehussa tai esikuivatussa paa-
liheinässä voi olla rehunkorjuussa mukaan joutunut-
ta maa-ainesta ja listeria –bakteereita. Poro on herk-
kä listerioosille, sairaudelle, joka voi näkyä tarhassa
joukkosairastumisina

Huonolaatuisesta rehusta tai liian suuresta määrästä
helposti sulavaa rehua johtuu myös porojen äkillinen
”puhaltuminen”, jolloin poron pötsi täyttyy kaasusta.
Annettaessa nopeasti hajoavia sokeri- ja tärkkelyspi-
toisia rehuja (mm. viljat, peruna, melassileike) suuria
määriä, hajoavat ne pötsissä liian nopeasti. Lievissä
tapauksissa poron pötsi happamoituu ja eläin kärsii
huonosta ruokahalusta ja ruoansulatuskanavahäiri-
öistä. Vakavammissa tapauksissa poro lakkaa syö-
mästä kokonaan ja on väsynyt, se voi joko puhaltua
tai sillä on ripuli ja vetinen, hölskyvä mahansisältö.
Jälkiseurauksena lievistäkin ruokintahäiriöistä tai lii-
an nopeasta poron ”kuntouttamisesta” sokerirehuilla
voi seurauksena olla sorkkakuume.

TARHAAN TUODUN NÄLKIINTYNEEN PORON YKSILÖRUOKINNASTA

- ◇ Juota heinän ja jäkälän liotusvettä
- ◇ Aloita ruokinta muutamalla kourallisella jäkä-
lää kerrallaan, ruokintakertoja 3-4 päivässä.
- ◇ Juomavetenä vesi, pelkkä lumi ei riitä, sillä
sen sulattamiseen kuluu liikaa energiaa.
- ◇ Tarjoa pikkuhiljaa jäkälän lisäksi hyvälaatu-
ista lehtevää, hienoa heinää.
- ◇ Erittäin huonokuntoiselle vitamiinit, hivenai-
neet sekä pötsin toimintaa tasapainottavat val-
misteet voivat olla eduksi.
- ◇ Pellettirehuihin siirtyminen vähitellen vasta
kun poro pystyy syömään hyvin jäkälää ja hei-
nää
- ◇ Nosta annoksia vähitellen, vapaalle ruokin-
nalle vasta 2-3 viikon kuluttua
- ◇ Seuraa poron hyvinvointia myös tervehtymi-
sen jälkeen.
- ◇ Tarkkaile poroa myös muiden sairauksien va-
ralta. Miten poro liikkuu, syö, hengittää, kuu-
luuko yskimistä, onko poro ripulilla jne.

LASKELMIA ANNETTAVIEN REHUIEN MÄÄRISTÄ

POROJEN OTTAMINEN TARHAAN, TARHAN PERUSTAMINEN JA RAKENTEET

Tuija Hukkanen, eläinlääkäri

Porojen ottaminen tarhaan

Porojen käsittelyn pitää olla asianmukaista ja rauhallista erotuksesta lähtien. Mitä heikonmassa kunnossa poro on, sitä ”hellävaraisempaa” pitää kiinniottamistilanteen ja tarhaan siirtämisen olla. Nääntyneelle porolle kovakourainen käsittely, liiallinen paine ajettaessa sitä tai huonot kuljetusolosuhteet voivat olla se viimeinen tekijä minkä se enää sietää. Kuntoutuminen alkaa sitä nopeammin mitä vähemmän poro stressaantuu käsittelystä, uuteen paikkaan siirrosta ja uudesta elinympäristöstä ylipäättään.

Tarhan suunnittelu

Tarhassa tulee olla riittävästi tilaa, sekä tarvittaessa mahdollisuus järjestää ruokinta ja hoito porojen iän ja kunnan mukaan (hivaskarsina, vasakarsina jne.). Tarhassa pitää olla totutuskarsina sinne tuotaville uusille poroille. Totutuskarsinassa ne voidaan totuttaa uusiin rehuihin sekä tarkkailla niitä mahdollisten tautien varalta.

Tarhaan tulisi suunnitella luontevat juoksutuskujat sekä kirnu tai paikka, josta porot voidaan tarvittaessa ottaa kiinni.

Hyvin suunnitellussa tarhassa on myös helposti käytönotettavia pienempiä karsinoita, joihin voidaan sijoittaa poroja esim. heikon kunnan takia ja joissa niiden yksilöllinen hoito mahdollista. Varsinainen sairaskarsina on sijoitettava suojaisaan paikkaan siten, etteivät sairaat ja sen vuoksi hoidossa olevat porot ole yhteydessä muihin poroihin.

Tarhan sijoittaminen

Paras tarhan sijoituspaikka huonokuntoisten porojen kuntouttamista varten on poroille luonnonmukaisessa ympäristössä oleva alue, joka tarjoaa riittävää suojaa poroille. Arempi ja ihmisiin tottumaton metsäporo stressaantuu vähemmän rauhallisessa ympäristössä. Ympäristön aiheuttama stressireaktio lisää porojen energiankulutusta, esim. ihmiset, liikenne, äänet, muut kotieläimet.

Tarhassa ajokujien tai ajoliinojen avulla porot saadaan siirrettyä haluttuun paikkaan rasittamatta poroja liikaa. Kuva Sauli Laaksonen.

Totutuskarsinassa porot totutetaan uusiin rehuihin samalla, kun niitä tarkkaillaan mahdollisten tautien varalta. Kuva Veikko Maijala.

Asumusten välittömässä läheisyydessä oleva tarha voi aiheuttaa aikaa myötä myös porojen liiallisen kesyntymisen ja sen, että porot oleskelevat myös vapaana ollessaan asuntojen lähellä, tulevat teille ja viljelyksille.

Huomioitavaa on, että porotarhan sijoittamisesta kaava-alueelle pitää tehdä ilmoitus kunnan terveys- ja suojeluviranomaiselle. Ilmoituksen voi tehdä esim. Poronetistä, neuvontasivuston lomakkeista, löytyvällä kaavakkeella.

Tarhan koko

Tarhan koko on suhteutettava eläinten lukumäärään ja tarhausaikaan. Tarhassa pitää olla niin paljon tilaa, että porot voivat noudattaa niille luontaista käyttäytymistä ja väistää lauman arvojärjestyksessä ylempi-arvoisia eläimiä. Poron luontaiset toiminnot säilyvät paremmin isossa aitauksessa. Luontaisten toimintojen säilyminen on tärkeää, koska niiden häiriintyminen voi vaikeuttaa keväällä poron sopeutumista takaisin luontoon.

Ruokinnassa käytettävän aidan on oltava vähintään niin iso, että poroilla on jatkuvasti saatavilla puhdasta tallaamatonta lunta koko tarhausajan. Poron saadesa valkuaispitoista rehua, kuten säilörehua tai nuorena tehtyä heinää, on vedentarve jopa kaksinkertainen jäkälään verrattuna. Kun aidan koko on alle 2 aaria/poro, käy aita liian pieneksi talven edetessä.

Tarhan rakenteet

Tarhan rakenteiden ja laitteiden on oltava sellaisia, etteivät porot vahingoita itseään, ja etteivät ne pysty takertumaan verkkoon tapellessaan aidan läpi. Tarhan aitauksen on oltava helposti eläinten havaittavissa, eikä aitauksessa saa olla teräviä kulmia, johon porot ajettaessa pakkaantuvat pystymättä kääntymään ympäri ja väistämään perästä tulevia poroja. Samoin on vältettävä liian ahtaita kulkuteitä tai veräjiä, joihin porot helposti loukkaavat kylkensä rynnätessään joukolla reiän läpi. Aidan kunto on tarkastettava säännöllisesti ja havaitut viat on korjattava viivytyksettä.

Tarha-aitojen on oltava riittävän vahvasta materiaalista rakennettuja. Etenkin käsittelyaidat (kirnut) ja juoksutuskujat ovat oltava tukevia, etteivät porot pysty kaatamaan niitä kiinni otettaessa, jäämään kiinni aitarakenteisiin tai hyppäämään niistä yli. Eritoten kirnujen tai aitausten, joista poroja tarvittaessa otetaan kiinni, tulisi olla lautarakenteisia ja muodoltaan pyöreitä.

Tarha-aidan puhdistaminen ja ruokinkaukalojen puhtaanapito

Keväällä, tarhauskauden loputtua aita puhdistetaan tarhausjätteistä. Jätteet voivat sisältää taudinaiheuttajia, jotka voivat siirtyä paikalleen jätettynä seuraavana vuonna poroihin. Tarhahygienia vähentää tautiriskiä. Jätteet poltetaan ja/tai kompostoidaan. Ruokkiminen kynnetylle/kynnettävälle pellolle hel-

Ahtaissa kulkuväylissä porot loukkaantuvat helposti. Kuva Sauli Laaksonen.

Hyvä käsittelyaitaus on pyöreä, lautarakenteinen ja helposti käyttöön otettavissa. Kuva Tuija Hukkanen.

Rehukaukalojen nostaminen pois maasta ehkäisee rehun likaantumista. Kuva Tuija Hukkanen.

Muovinen rehukaukalo on helposti puhdistettavissa. Kuva Veikko Maijala.

Heinähäkin käyttö pitää tarhan puhtaampana ja vähentää osaltaan rehuhävikkiä. Kuva Tuija Hukkanen.

Kuva Veikko Maijala

pottaa keväällä tarhan siivoamista. Pellolle ruokkimisessa on kuitenkin myös haittansa. Energian kulutus kasvaa tuulisella paikalla ja porot tottuvat olemaan pelloilla ja voivat aiheuttaa myöhemmin viljelysvahinkoja. Suositeltavaa on ainakin vaihtaa ruokintapaikka vuosittain tai noudattaa ylipäätään ns. tarhakiertoa.

Ruokintapaikka ja –kaukalot tulee pitää puhtaina eikä rehuun saa joutua lantaa. Ruokintakaukalojen nostaminen pois maan pinnasta auttaa rehua ja kaukaloita säilymään puhtaampina. Ruokintakaukalojen puhdistamiseen riittää vesipesu, erittäin likaiset ja pinttyneet astiat voi pestä pesuaineella ja desinfioida tarvittaessa. Desinfiointin jälkeen kaukalot tulee huuhdella huolellisesti. Muoviset tai filmivaneriset astiat ovat puhtaanapidon kannalta parempia kuin huokoisesta materiaalista valmistetut astiat.

Heinien ja tuorerehupaalien nostaminen pois maasta ja ns. heinähäkkien käyttäminen vähentää osaltaan heinän kulutusta ja sekä rehu että koko tarha pysyvät puhtaampana, koska porot eivät tallo rehua jalkoihinsa niin paljon. Puhtaana pysymisen merkitys korostuu etenkin pienissä tarhoissa.

Rehujen varastointi

Rehuja säilytetään suojatussa varastossa. Niitä varastoitaessa on huolehdittava, etteivät villi- ja kotieläimet pääse sotkemaan rehua. Etenkin lintujen pääseminen rehuvarastoon ei ole suotavaa, sillä lintu voivat ulosteidensa mukana levittää salmonellaa rehuihin.

Pilaantunutta ja homeista rehua ei saa antaa poroille. Jokainen rehuerä kannattaa tarkastaa aistinvaraisesti, ja homehtuneet ja pilaantuneet kohdat täytyy poistaa. Jos rehu haisee ummehtuneelle tai homeiselle kauttaaltaan, on varmintä jättää rehu syöttämättä. Yli vuoden vanhaa, edellistalven rehua ei pitäisi käyttää porojen ruokintaan. ♦